

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

PIEKTĀ NODAĻA

LĒMUMS

(Iesniegumi Nr.19534/16 un Nr.19653/16)
Lietas “Viktors KRASOVICKIS pret Latviju” un
“Maksims KARGINS pret Latviju”

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Piektā nodaļa), sanākusi kā komiteja šādā sastāvā:

Latif Hüseyinov, priekšsēdētājs

Mārtiņš Mits,

Mattias Guyomar, tiesneši,

un *Martina Keller*, nodaļas sekretāra vietiece

ņemot vērā:

iesniegumus (Nr.19534/16 un Nr.19653/16), kurus saskaņā ar Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – “Konvencija”) 34.pantu 2016.gada 4. un 7.aprīlī pret Latvijas Republiku Tiesā iesniedza divi Latvijas valstspiederīgie Viktors Krasovickis, dzimis 1953.gadā un dzīvo Rīgā (turpmāk – “pirmais iesniedzējs”), un Maksims Kargins, dzimis 1987.gadā un dzīvo Jūrmalā (turpmāk – “otrais iesniedzējs”), kurus attiecīgi pārstāvēja Rīgā praktizējošie advokāti U. Grūbe un M. Pētersons, pēc apspriešanās 2022.gada 3.februārī pieņem šādu lēmumu:

LIETAS BŪTĪBA

1. Lietas attiecas uz iesniedzēju sūdzību par Konvencijas 1.Protokola 1.pantu gan atsevišķi, gan kopsakarā ar Konvencijas 14.pantu, ka kopš 2014.gada 1.jūlija viņi vairs nevarot saņemt procentu maksājumus, kas izriet no termiņdepozīta līgumiem, kas noslēgti ar AS “Parex banka” (turpmāk – “Banka”).

2. Pirmais iesniedzējs un otrā iesniedzēja tēvs bija Bankas, kas 2008.gadā bija otrā lielākā banka Latvijā, vairākuma akcionāri. 2007.-2008.gadā pirmais iesniedzējs un otrā iesniedzēja māte ieguldīja Bankā aptuveni 28 miljonus eiro (EUR), tā rezultātā iegūstot tiesības uz ikmēneša procentu maksājumiem. Viņi vienojās, ka šī nauda tiks ieguldīta Bankas subordinētajā kapitālā. Neilgi pēc termiņdepozīta līguma parakstīšanas otrā iesniedzēja māte nodeva visas

no šī līguma izrietošās tiesības (tiesības uz ieguldīto kapitālu un ikmēneša procentu maksājumiem) otrā iesniedzēja brālim. Savukārt 2012.gadā otrais iesniedzējs no sava brāļa ieguva tiesības uz ikmēneša procentu maksājumiem, brālim paturot tiesības uz ieguldīto kapitālu. Iesniedzēji saņēma ikmēneša procentu maksājumus līdz 2014.gada 1.jūlijam (skatīt turpmāk 4.rindkopu).

3. 2008.gada globālās finanšu krīzes iespaidā Bankai draudēja maksātnespēja. Lai uzturētu ekonomisko stabilitāti, 2008.gada rudenī Latvijas valdība pārņēma kontroli pār Banku. Turpmāko gadu laikā, lai glābtu Banku, valdība īstenoja vairākus ar valsts atbalstu saistītus pasākumus par kuriem tā informēja Eiropas Komisiju. 2010.gadā notika Bankas restrukturizācija; tās “drošie” aktīvi tika nodoti jaunizveidotajai AS “Citadele banka”, savukārt tās “nedrošos” aktīvus (tostarp iepriekš 2.rindkopā minētos termiņdepozītus) paturēja Banka. 2012.gadā tika anulēta Bankas licence. To reorganizēja kā bankas pakalpojumu uzņēmumu “Reverta”. 2014.gadā Eiropas Komisija apstiprināja galīgos valsts atbalsta pasākumus, lai gan Latvija tos bija īstenojusi, pārkāpjot Eiropas Savienības (ES) tiesību aktus (Komisijas lēmums (ES) 2015/162 (2014.gada 9.jūlijs) par valsts atbalstu; turpmāk – “EK lēmums”). Tika atzīts, ka šie pasākumi ir saderīgi ar iekšējo tirgu, jo valsts bija uzņēmusies vairākas saistības, tostarp, būtībā apņēmoties nemaksāt nekādus procentus vai neatmaksāt aizdevumus nevienam pakārtoto saistību kreditoram, kamēr un ja nebūs pilnībā atmaksāts viss valsts atbalsts.

4. 2014.gada 19.jūnijā Latvijas Republikas Saeima pieņēma jaunu likumu, kas paredzēja, ka komercsabiedrībām, kuras finansiālo grūtību dēļ ir saņēmušas valsts atbalstu, ir aizliegts pildīt pakārtotās saistības, tostarp aprēķināt, uzkrāt vai izmaksāt procentus par kreditoru ieguldījumiem, kamēr nav atmaksāts valsts atbalsts (turpmāk – “apstrīdētā tiesību norma”). 2014.gada 1.jūlijā apstrīdētā tiesību norma stājās spēkā, un “Reverta” pārtrauca procentu izmaksu iesniedzējiem. Iesniedzēji vērsās Satversmes tiesā, apgalvojot, ka ar apstrīdēto tiesību normu esot pārkāptas viņu tiesības uz īpašumu, kā rezultātā tika uzsākta tiesvedība (lieta Nr.2014-36-01). Pirmais iesniedzējs neatsaucās uz diskriminācijas aizlieguma principu. Otrais iesniedzējs atsaucās uz vienlīdzības principu, taču Satversmes tiesa atteicās izskatīt viņa sūdzību, jo viņš par šo nebija sniedzis juridisko pamatojumu.

5. Ar 2015.gada 13.oktobra spriedumu Satversmes tiesa atzina, ka, lai gan iesniedzēji īslaicīgi zaudēja iespēju saņemt procentu maksājumus, kamēr Banka atmaksāja valsts atbalstu, viņi nezaudēja tiesības saņemt šos procentu maksājumus un tos atkal atgūtu, tiklīdz Banka būs atmaksājusi valsts atbalstu. Līdz ar to iejaukšanās izpaudās kā īpašuma izmantošanas kontrole.

6. Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā tiesību norma bija pieņemta saskaņā ar likumu. Tās mērķis bija nodrošināt, ka komercsabiedrības atmaksā tām piešķirto valsts atbalstu. Šis ne tikai nodrošinātu, ka valsts atbalsta pasākumos ieguldītā nodokļu maksātāju nauda pēc iespējas drīzāk nonāk atpakaļ valsts budžetā, bet arī to, ka kreditori negodīgi negūst labumu no šī valsts atbalsta. Turklāt apstrīdētā tiesību norma garantēja, ka Latvija ievēro

Eiropas Savienības tiesību aktus un politikas plānošanas dokumentus saistībā ar iekšējo tirgu un valsts atbalstu. Līdz ar to apstrīdētās tiesību normas mērķis bija aizsargāt sabiedrības labklājību.

7. Pievēršoties samērīgumam, Satversmes tiesa nosprieda, ka apstrīdētā tiesību norma izrietēja no saistībām, ko Latvija bija uzņēmusies, lai nodrošinātu ievērotu Eiropas Savienības noteikumus par valsts atbalstu, un norādīja, ka tā ir izskatījusi EK lēmumu. Saeima bija izvērtējusi iespējamās alternatīvos pasākumus un secinājusi, ka apstrīdētā tiesību norma ir vislabākais veids, kā sasniegt leģitīmo mērķi. Visbeidzot iesniedzējiem netika radīts pārmērīgs individuālais slogs, jo viņi apzinājās risku, kas saistīts ar termiņdepozīta līgumiem, no kuriem izrietēja viņu tiesības saņemt procentu maksājumus, un ka viņiem būtu jāuzņemas atbildība par peļņas zudumu neveiksmīgas komercdarbības gadījumā, savukārt labumu no apstrīdētās tiesību normas guva visa sabiedrība, jo tādējādi tika nodrošināta ātra nodokļu atgūšana un to efektīva pārvaldība. Līdz ar to apstrīdētā tiesību norma bija nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā.

8. 2017.gada 2.februārī Latvijas Republikas Saeima pieņēma papildu grozījumus iepriekš minētajā likumā (skatīt iepriekš 4.rindkopu), ar ko tika aizliegts pildīt jebkādas pakārtotas saistības, ja pret komercsabiedrību, kura bija saņēmusi valsts atbalstu un to nebija atmaksājusi, tiek uzsākts likvidācijas process (turpmāk – “papildu grozījumi”). 2017.gada 2.martā papildu grozījumi stājās spēkā. 2017.gada 6.jūlijā pret “Reverta” (kas iepriekš bija Banka) tika uzsākts likvidācijas process, kas vēl nav noslēdzies. Pēc tam, kad otrā iesniedzēja brālis bija iesniedzis sūdzību, Satversmes tiesa uzsāka tiesvedību saistībā ar papildu grozījumiem (lieta Nr.2020-49-01). 2021.gada 27.maijā Satversmes tiesa pasludināja spriedumu, secinot, ka papildu grozījumi bija saderīgi ar tiesībām uz īpašumu un vienlīdzības principu.

9. Iesniedzēji, atsaucoties uz Konvencijas 1.Protokola 1.pantu, apgalvoja, ka ar apstrīdēto tiesību normu esot pārkāptas viņu tiesības saņemt procentu maksājumus saskaņā ar termiņdepozīta līgumiem, kas noslēgti ar Banku. Atsaucoties uz Konvencijas 1.Protokola 1.pantu kopsakarā ar tās 14.pantu, viņi arī sūdzējās, ka attiecībā uz viņiem esot pieļauta diskriminācija, nostādot viņus netaisnīgā situācijā salīdzinājumā ar kreditoriem, kuru aktīvi pēc Bankas reorganizācijas tika nodoti AS “Citadele banka”.

TIESAS VĒRTĒJUMS

10. Ņemot vērā iesniegumu būtība ir līdzīga, Tiesas ieskatā, tos ir lietderīgi izvērtēt kopā, pieņemot vienu lēmumu.

A. Iespējams Konvencijas 1.Protokola 1.panta pārkāpums, to aplūkojot atsevišķi

11. Tiesa var piekrist tam, ka, īstenojot pasākumu, kā rezultātā iesniedzēji zaudēja iespēju saņemt procentu maksājumus par Bankas subordinētajā kapitālā ieguldītajiem naudas līdzekļiem, notika iejaukšanās iesniedzēju tiesībās uz īpašumu. Tiesa piekrīt Satversmes tiesas apsvērumiem (skatīt iepriekš 6.rindkopu) un tam, ka nav šaubu par šī pasākuma likumību vai to, ka tas īstenots sabiedrības interesēs. Vienīgais būtiskais jautājums skar šī pasākuma samērīgumu.

12. Iesniedzēji apgalvoja, ka iejaukšanās neesot bijusi samērīga, jo tās rezultātā neesot ticis nodrošināts “taisnīgs līdzsvars” starp sabiedrības vispārējām interesēm un viņu tiesībām uz īpašumu. Viņi uzskatīja, ka kopējā summa aptuveni 2.1 miljonu eiro apmērā, kas viņiem pienācās, nebija būtiska sabiedrības labklājības nodrošināšanai, bet bija būtisks ienākumu avots viņiem.

13. Tiesa uzsver, ka šīs lietas kontekstam ir būtiska nozīme. Minētais pasākums bija tieši saistīts ar stratēģiski svarīgas bankas glābšanu, kurai pēc 2008.gada ekonomiskās krīzes būtu varējusi iestāties maksātnespēja, ja valsts nebūtu rīkojusies, lai to novērstu. Turklāt iesniedzēji nebija parasti iedzīvotāji, kuri bija noguldījuši naudu Bankā; viņi bija cieši saistīti ar Banku, proti, pirms valsts iesaistes pirmais iesniedzējs un otrā iesniedzēja tēvs bija Bankas vairākuma akcionāri.

14. Tiesa atzīmē, ka Konvencijas dalībvalstīm ir plaša rīcības brīvība attiecībā uz tik delikātu ekonomikas jomu kā banku sistēmas stabilitāte (skatīt lēmumu lietā *Capital Bank AD pret Bulgāriju*, Nr.49429/99, 136.rindkopa, ECT, 2005-XII (Izvikumi)). Situācijā, kad, kā tas ir aplūkojamajā lietā, valsts saskaras ar tāda mēroga izaicinājumiem, kas izvirza ekonomiska, sociāla un politiska rakstura jautājumus, valsts iestādes principā ir labākā situācijā nekā starptautiska tiesa, lai izvēlētos piemērotākos līdzekļus taisnīga līdzsvara sasniegšanai, un Tiesa paļausies uz šo vērtējumu, ja vien tas nebūs acīmredzami nepamatots (skatīt *Mamatas un citi pret Grieķiju*, Nr.63066/14 un 2 citi iesniegumi, 88.-89.rindkopa, 2016.gada 21.jūlijs).

15. Satversmes tiesas analīze par sūdzībā norādītā pasākuma samērīgumu bija pamatīga. Tā sniedza attiecināmus un pietiekamus iemeslus, tostarp atsaucies uz Eiropas Savienības tiesību aktiem un politikas plānošanas dokumentiem. Satversmes tiesa secināja, ka nepieciešamība pieņemt apstrīdēto normu izrietēja no saistībām, kuras Latvija uzņēmusies, lai ievērotu Eiropas Savienības noteikumus par valsts atbalstu. No EK lēmuma izrietēja, ka bija nepieciešami kompensējoši pasākumi konkurences izkropļojumu mazināšanai un sloga sadales nostiprināšanai. Latvijas valdībai bija jānodrošina, ka trešās puses negūs labumu no papildu atbalsta summām, kuras saņēmusi “Reverta”. Tieši tāpēc, ka “Reverta” turpināja izmaksāt procentus pakārtoto saistību kreditoriem (tostarp iesniedzējiem), tā bija

pārsniegusi iepriekš apstiprinātās likviditātes summas. Šāda situācija bija pretrunā sloga sadales principam. Tiesa Satversmes tiesas secinājumos šajā sakarā nesaskata neko acīmredzami netaisnīgu vai nepamatotu.

16. Tiesas ieskatā, otrā iesniedzēja apgalvojums par to, ka Eiropas Savienības tiesību akti neuzlika Latvijai par pienākumu pārtraukt izmaksāt procentu maksājumus, ir nepamatots. Proti, pat ja Eiropas Savienības tiesību akti nepieprasītu ievērot kādu konkrētu veidu vai procedūru attiecībā uz sloga sadalījuma pasākumu ieviešanu, akcionāriem ir jāuzņemas sekas, kas izriet no ieguldījumu riskantās dabas (skatīt EST spriedumu lietā *Kotnik un citi*, C-526/14, kas citēts *Skoczylas un Scotchstone Capital Fund Ltd pret Īriju* [Komiteja], Nr.43209/19, 23.rindkopa, 2021.gada 2.septembris). Šajā lietā ir skaidrs, ka bez valsts iejaukšanās 2008.gadā ar Bankas aktīviem nepietiktu, lai tā apmierinātu visas tās savas saistības; līdz ar to Banka kļuva maksātnespējīga, un būtiski tiktu samazinātas pakārtoto saistību kreditoru iespējas atgūt savus ieguldījumus.

17. Satversmes tiesa izvērtēja arī iespējamās alternatīvos pasākumus, kuru īstenošanas rezultātā vēl vairāk tiktu ierobežotas iesniedzēju tiesības. Saeima bija izvērtējusi divas alternatīvas – vienpusēju atkāpšanos no jebkurām pakārtotajām saistībām un maksātnespējas procesa uzsākšanu. Taču šie pasākumi būtu apdraudējuši kapitālsabiedrības uzņēmējdarbību (un līdz ar to visu sabiedrību) un radījuši citas nevēlamas sekas gan iesniedzējiem, gan citiem pakārtoto saistību kreditoriem. Vērtējot, vai ir panākts līdzsvars starp konkurējošajām interesēm, Satversmes tiesa analizēja pakārtoto saistību raksturu un secināja, ka procentu maksājumi, kas tiek saņemti no šādām saistībām, ir atkarīgi no komercsabiedrības sekmīgas darbības. Iesniedzēji paši uzņēmās būtisku risku, ka uzņēmējdarbība varētu neizdoties, kas ietvertu arī potenciālu viņu īpašuma zudumu. Līdz ar to viņiem bija jāuzņemas līdzatbildība situācijā, kad kapitālsabiedrība bija nonākusi finansiālās grūtībās. Lai gan Tiesa neapšaubā, ka iesniedzēji zaudēja svarīgu ienākumu avotu, viņi paši bija piekrituši uzņemties īpašuma zuduma risku, veicot ieguldījumu Bankas subordinētajā kapitālā.

18. Līdz ar to, ņemot vērā Konvencijas dalībvalstu plašo rīcības brīvību banku sistēmas stabilitātes nodrošināšanai un acīmredzamas nepamatotības trūkumu, iesniedzēju sūdzība par pasākuma tiesiskumu un samērīgumu ir acīmredzami nepamatota un tādējādi noraidāma saskaņā ar Konvencijas 35.panta 3.punkta a) apakšpunktu un 4.punktu.

19. Pievēršoties otrā iesniedzēja argumentam par to, ka viņš 2017.gadā pieņemto papildu grozījumu rezultātā neatgriezeniski zaudēja tiesības saņemt procentu maksājumus, Tiesa norāda, ka viņš attiecībā uz šo nebija vērsies ar sūdzību Satversmes tiesā (salīdzināt ar viņa brāļa iesniegto sūdzību par viņa tiesībām uz ieguldīto kapitālu, kā norādīts iepriekš 8.rindkopā). Līdz ar to otrā iesniedzēja sūdzība šajā daļā ir nepieņemama izskatīšanai, jo viņš nav izsmēlis nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus, un tā ir jānoraida saskaņā ar Konvencijas 35.panta 1.punktu.

B. Iespējams Konvencijas 1.Protokola 1.panta kopsakarā ar Konvencijas 14.pantu pārkāpums

20. Tiesa atzīmē, ka pirmais iesniedzējs nebija vērsies Satversmes tiesā ar sūdzību par diskrimināciju. Satversmes tiesa atteicās izskatīt otrā iesniedzēja sūdzību par vienlīdzības principu, jo viņš nebija ievērojis procesuālo prasību par juridiskā pamatojuma sniegšanu. Tiesa atzīmē, ka Satversmes tiesa vēlāk pieņēma otrā iesniedzēja brāļa atbilstoši noformētu sūdzību par diskrimināciju. Ņemot vērā šos apstākļus, Tiesa uzskata, ka, tā kā iesniedzēji nebija iesnieguši atbilstošu konstitucionālo sūdzību, izmantojot līdzekļus, kas atbilst valsts tiesību aktos noteiktajām prasībām, viņi nebija izsmēluši pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus (skatīt *Gubenko pret Latviju* (lēmums), Nr.6674/06, 25.rindkopa, 2015.gada 3.novembris); salīdzināt un pretstatīt ar *Ēcis pret Latviju*, Nr.12879/09, 51.rindkopa, 2019.gada 10.janvāris).

21. Līdz ar to saskaņā ar Konvencijas 35.panta 1.punktu iesniegums šajā daļā ir jānoraida.

Šo iemeslu dēļ Tiesa vienbalsīgi:

Nolemj apvienot šos iesniegumus;

Atzīst iesniegumus par nepieņemamiem.

Sagatavots angļu valodā un paziņots rakstveidā 2022.gada 3.martā.

Martina Keller
nodaļas sekretāra vietniece

Lātif Hüseynov
priekšsēdētājs